

Riksidrottsförbundets policy mot sexuella övergrepp inom idrotten med vägledning

Policy

Sexuella övergrepp är alla sexuella handlingar som görs mot någon, inför någon eller som en person får någon annan att göra, mot den utsatta personens vilja.

Sexuella övergrepp är oförenligt med idrottsrörelsens värderingar.

Den här policyn inriktar sig särskilt på skyddet av barn och ungdomar upp till 18 år. Alla barn och ungdomar har rätt att idrotta och utvecklas i en trygg miljö och bemötas med respekt.

Alla idrottsföreningar med barn- och ungdomsverksamhet bör ta del av svensk idrotts gemensamma vision och värdegrund och forma sin egen vision och värdegrund utifrån ett barnrättsperspektiv. Idrottsföreningar ska erbjuda alla barn och ungdomar en kamratlig och trygg social miljö. Verksamheten bör organiseras så att sexuella övergrepp kan upptäckas tidigt. Att ta barn och ungdomars berättelser och signaler på allvar är en viktig utgångspunkt.

Den utsattes berättelse och upplevelse är avgörande, inte förövarens motiv. När det finns uppgifter om sexuella övergrepp ska föreningen agera med snabbhet, skydda barnet/ungdomen, inhämta relevant information och agera med såväl stort ansvar som diskretion.

Efter en skyndsam bedömning vad som är bäst för barnet ska idrottsföreningen besluta om den utpekade bör ta timeout tills frågan är utagerad. Bedöms händelsen vara av brottslig karaktär ska en polisanmälan göras.

Riksidrottsförbundets policy mot sexuella övergrepp syftar till att förstärka skyddet av barn och ungdomar mot sexuella övergrepp, utnyttjande och trakasserier inom idrotten. Den utgår från gällande lagstiftning, Barnkonventionen och ett barnrättsperspektiv.

RF-stämman 1995 antog Idrotten vill (reviderad 2005 och 2009) som idrottens gemensamma idéprogram. Där betonas att idrotten vill ge alla som deltar en kamratlig och trygg social gemenskap samt förutsättningar för en positiv och utvecklande fritidsmiljö.

Riksidrottsstyrelsen antog 2002 RF:s policy mot sexuella trakasserier inom idrotten (reviderad 2005). Svensk idrott accepteras ingen form av sexuella trakasserier.

Vägledning

1. Hur bör föreningen agera när det finns uppgift om övergrepp.

Snabbhet

När det finns uppgifter om eller någon misstänker att ett sexuellt övergrepp har förekommit ska de som fått kännedom om händelsen skyndsamt ta upp den akuta situationen. Föreningens ordförande och övriga ledamöter i styrelsen har alltid det yttersta ansvaret.

Skydd av barnet/ungdomen

Det viktigaste i den akuta situationen är barnets/ungdomens situation, dess fysiska och psykiska skydd och hälsa. Föräldrakontakt är viktigt, om inte förövaren misstänks finnas inom familjen.

Inhämta information

Det är inte säkert att den utsatta klarar av att berätta, den utpekade förövaren kan också vara en populär och omtyckt person och/eller någon med en central funktion i föreningen. Därför är det viktigt att den som får kännedom om händelsen överväger vart hon/han lämpligen vänder sig. I första hand har ordförande ansvaret. I annat fall någon annan ansvarig person i föreningen hon/han har förtroende för.

Det är viktigt att inhämta tillräckligt med information för att kunna göra en bedömning av vilka åtgärder som skyndsamt måste vidtas. Det är också viktigt med observationer och dokumentation då de kan komma att bli bevis eller vittnesuppgifter längre fram i en eventuell rättsprocess.

Råd vid samtal med barn

- Respektera barnets tid och skapa en lugn miljö
- Begränsa antalet vuxna i rummet
- Informera om vad som ska hända
- Börja med att lyssna noggrant utan att värdera
- Inled med öppna frågor och prata så att barnet förstår
- Undvik kroppskontakt
- Avsluta med att ta bollen och lyft ansvaret från barnet

Bedömning

De ansvariga som tagit tag i situationen ska beakta såväl ansvarstagande som diskretion. Utifrån en bedömning av de uppgifter som dittills kommit fram finns ett antal frågor att överväga:

- Behöver den utsatta omedelbart stöd och/eller vård?
- Kan händelsen vara av brottslig karaktär och ska därför polisanmälas?

- Ska den utpekade förövaren beläggas med timeout från barn- och ungdomsverksamheten tills frågan är utredd?

En viktig princip är att barnet/ungdomen inte ska behöva lämna verksamheten för att den utpekade förövaren är kvar.

Kommunikation till berörda

Beroende på händelsens art, och hur snabbt olika uppgifter om den sprids ut i olika delar av föreningen, är det viktigt att de ansvariga överväger vilken information som ska lämnas ut samt till vilka och på vilket sätt den ska lämnas ut.

Suspendering av uppdrag inom barn och ungdomsverksamheten

Att vara ledare och/eller tränare är ingen rättighet utan ett förtroendeuppdrag. En styrelse har rätt att omedelbart belägga en misstänkt förövare med timeout och en dömd förövare med permanent suspendering från barn- och ungdomsverksamheten.

Uteslutning

Beroende på hur idrottsföreningens stadgar lyder kan sexuella övergrepp vara en grund för uteslutning ur idrottsföreningen.

Uppföljning

Ett sexuellt övergrepp väcker avsky och rör upp starka känslor som kan ligga kvar under en lång tid. Det är viktigt att idrottsföreningen gör en plan för hur de ska utforma uppföljningen. En rekommendation är att ta vara på ert lokala nätverk. Det kan finnas en skolsköterska, fältassistent eller annan person inom eller utanför idrottsföreningen som är lämplig och har kunskap att medverka i en sådan process.

2. Förebyggande arbete

Vad kan föreningen göra?

Få verksamheter har en sådan hög grad av vuxennärvaro som idrotten. Barn och ungdomar blir sedda och hörda av vuxna ledare, vilket är positivt i sig. Vi ska värna om goda relationer mellan barn, ungdomar och vuxna. Samtidigt vet vi att det finns ett fåtal personer som har benägenhet att begå sexuella trakasserier och/eller sexuella övergrepp. Det finns också tecken som tyder på att dessa personer söker sig till verksamheter och situationer där de kan knyta kontakter med barn och ungdomar. Idrotten är en sådan.

Steg 1: En tydlig vision och värdegrund

Svensk idrott antog 2009 en förtydligad vision och värdegrund (se 1 kap. RF:s stadgar). Idrottens studieförbund SISU Idrottsutbildarna följde upp detta med en ny utbildningssatsning 2010 kallad Värdefullt.

Idrottsrörelsens vision:

Svensk idrott - världens bästa

Idrottsrörelsens värdegrund:

- Glädje och gemenskap
- Demokrati och delaktighet
- Allas rätt att vara med
- Rent spel

Sexuella övergrepp är oförenligt med idrottens vision och värdegrund. Ett första förebyggande steg kan vara att er förening, sektion, lag/grupp diskuterar och formar er egen vision och värdegrund. Läs mer på SISU Idrottsutbildarnas hemsida (www.sisuidrottsutbildarna.se) och kontakta ert regionala SISU-distrikt om ni vill ha stöd i arbetet.

Steg 2: Barnrättsperspektivet

År 2009 beslutade RF-stämman att i RF:s stadgar och i idédokumentet Idrotten vill förtydliga att all barn- och ungdomsverksamhet ska utgå från Barnkonventionen och ett barnrättsperspektiv. Steg två kan vara att diskutera vad detta betyder för er verksamhet och hur ni som förening, ledare och tränare ska förhålla er till barnen och ungdomarna i verksamheten. En sådan diskussion kan bidra till att varje barn i högre grad blir sedd och lyssnad på. Förutom att det är positivt i sig kan det leda till att barnet/ungdomen upptäcks och tas på allvar om något är fel.

Steg 3: Uppmärksamhet på riskbeteende hos förövare och tecken hos den utsatta

Det är viktigt att inte förväxla riskbeteende med normala relationer mellan exempelvis ledare, tränare och barn och ungdomar i verksamheten. Det handlar om att vara uppmärksam på osunda relationer. Diskutera gärna i er förening dessa skillnader och var gränserna går.

Förövarna brukar själva beskriva det som att de väljer barn som är närmast och som de tror kommer att hålla tyst så att de inte avslöjas och åker fast. Det kan vara barn som de har någon form av makt över, som de tror att de kan tvinga, lura eller manipulera. Förövaren söker ofta vänskap, förtroende och tillfällen att vara ensamma med den utsatte. De kan lära känna varandra genom idrotten men de närmare kontakterna tas vid sidan om. Det kan röra sig om olika former av extrahjälp och kontakterna upprätthålls ofta via mobil, sms, sociala medier eller mail.

Alla människor reagerar på olika sätt efter att ha blivit utsatta för ett sexuellt övergrepp. Ofta kan de som har blivit utsatta känna sig deprimerade och ha svårt att sova. De kan också reagera med total förträngning och minnesluckor, vilket omgivningen kan felaktigt tolka som att de inte har tagit någon skada. Vanliga reaktioner är oro, ångest, värk och muskelspänningar, självmordstankar, dålig självbild, minnesstörningar, ätstörningar, sömnbesvär och mardrömmar.

Steg 4: Kontroll ur belastningsregistret och föreningens stadgar

En idrottsförening kan själv skärpa kontrollen och införa regler i sina stadgar för att motverka och kunna åtgärda sexuella övergrepp. Det är ingen rättighet att få vara ledare eller tränare inom idrottens barn och ungdomsverksamhet, det är ett förtroendeuppdrag. En idrottsförening har rätt att ha regler och policy för sin verksamhet.

Föreningens stadgar kan vara ett viktigt redskap om en person visar sig vara tidigare dömd, eller ett sexuellt övergrepp inträffar. Det kan exempelvis gälla att föreningen har rätt att belägga en misstänkt med timeout och att belägga en dömd föreningsmedlem med förbud att verka som ledare, tränare eller på annat sätt beblanda sig med föreningens barn- och ungdomsverksamhet. Föreningen kan också i sina stadgar reglera vad som ska anses utgöra grund för uteslutning ur föreningen.

Kontroll ur belastningsregistret kan vara effektivt för att hindra en tidigare dömd person från att bli/vara ledare och tränare i föreningens barn- och ungdomsverksamhet. Föreningen har rätt att kräva att en ledare eller tränare själv ska begära ett utdrag ur belastningsregistret hos polismyndigheten, och därefter i ett öppet kuvert öppna upp och visa innehållet för exempelvis en eller ett par personer i styrelsen. Åtgärden är en avvägning mellan två viktiga skyddsintressen – skyddandet av barn och skyddet av den personliga integriteten. Om föreningen har det som en regel för alla ledare och tränare i barn- och ungdomsverksamheten uppfattas det i allmänhet som mindre kränkande.

För anställning kan den som begär utdrag få ett begränsat sådant som bara tar upp sexual- och vissa våldsbrott. Detta är dock idag inte möjligt för ideella ledare. Riksidrottsförbundet verkar för att inte bara de som söker anställning, utan också förtroendeuppdrag inom barn- och ungdomsverksamhet, ska ha rätt att ansöka om ett begränsat utdrag.

Vad kan du som riskerar att utsättas göra?

Den som upplever en känsla och risk att utsättas har alltid rätt att markera och säga ifrån. Ofta kan det inledningsvis vara subtilt och börja med mindre allvarliga övergrepp som riskerar att öka med tiden. Det är inte enkelt men den utsatta har alltid rätt att:

- markera att beteendet är oönskat genom att säga ifrån, eller be någon annan säga ifrån
- söka stöd om det inte hjälper att säga ifrån, tala med någon i sin närhet som den utsatta känner förtroende för
- spara eventuella sms och mail eller annat som kan visas upp för någon den utsatta har förtroende för, det är inte alltid enkelt att själv bedöma vad som är okej och vad som inte är okej

Vad kan du som har utsatts för sexuella övergrepp göra?

Hur man mår efter att ha utsatts för sexuella övergrepp beror inte på vilken handling det är eller var det hände. Man kan må lika dåligt eller sämre av att bli utsatt i sitt eget hem eller på en fest som om man blivit överfallen av en okänd person utomhus. Det tar också olika lång tid innan man mår bättre igen.

Hela skulden och ansvaret vilar på den som kränker någon annan, oavsett hur man själv betedde sig. Det är viktigt att lägga skulden där den hör hemma, nämligen hos den som utfört handlingen. Följande är viktigt att tänka på:

- **Var och en bestämmer själv över sin kropp.** Du har alltid rätt att själv välja när någon får ta på din kropp och när och hur du vill ha sex.
- **Lita på känslan.** Du kanske tänker att det inte var så farligt, att det finns värre saker eller att du inte har rätt att må så dåligt som du gör. Men upplevelsen och känslan räcker.
- **Det kan vara svårt att berätta.** Det kan ta lång tid att börja förstå att du har blivit utsatt för sexuella övergrepp. Många gör det aldrig. Även om det gått en tid sedan det hände kan det vara viktigt att berätta det för någon.
- **Reaktionen efteråt kan vara väldigt olika.** Det finns inget sätt som är ”det rätta” sättet att reagera om du har utsatts för övergrepp.
- **Att inte göra motstånd behöver inte betyda att man är passiv.** Även att ”bara ligga där” kan vara ett sätt att försvara sig, ett sätt att skydda sig där och då och ett sätt att visa att man inte vill.
- **Du har rätt till professionellt stöd och hjälp.** Om du har utsatts för någon form av sexuella övergrepp är det viktigt att prata med någon om det. Du kan till exempel kontakta en ungdomsmottagning, skolkurator, vårdcentral, studenthälsan eller en tjej- eller killjour.

3. Fakta och uppgifter om sexuella övergrepp

Sexuella övergrepp är alla sexuella handlingar som görs mot någon, inför någon eller som en person får någon annan att göra mot den utsatta personens vilja. Alla har rätt att bestämma över sin egen kropp och sin egen sexualitet, det står i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och i Barnkonventionen.

Sexuella övergrepp är namnet på många handlingar där någon eller några går över gränsen och kränker en annan person på ett sexuellt sätt.

Om man är under 15 år har ingen äldre tonåring eller vuxen rätt att göra något sexuellt med eller mot en, även om man själv vill eller tar initiativ. Det är brottsligt. Ett barn har inte heller rätt att ta på ett annat barn mot dess vilja.

Exempel på sexuella övergrepp:

- Att någon tar på ens kropp med händerna, munnen eller könet på ett obehagligt sätt eller så att man blir rädd.

- Att någon pratar med en eller tittar på en på ett sexuellt sätt som man upplever som obehagligt.
- Att tvingas ha sex fast man inte vill, till exempel att tvingas ha samlag med någon eller att tvingas stimulera någon sexuellt.
- Att tvingas se på när någon gör något sexuellt, till exempel visar sitt kön.
- Att någon gör något sexuellt mot en när man inte kan uttrycka sin vilja eller kan skydda sig. Till exempel för att man sover, är sjuk, är full eller drogpåverkad, eller har någon funktionsnedsättning.
- Att någon utnyttjar att han eller hon har ett överläge och får en att känna att man måste ställa upp på sex.
- Att bli fotograferad eller filmad med eller utan kläder i ett sexuellt syfte om det är emot ens vilja eller om man är under 15 år.
- Att någon försöker köpa eller byta till sig sex med hjälp av till exempel pengar, alkohol, presenter eller tjänster.

En vuxen som tittar på utan att ingripa när någon utsätts gör sig i många fall också skyldig till övergrepp.

Om ett barn utsätts för eller tvingas till en sexuell handling räknas det alltid som ett sexuellt övergrepp även om barnet tycks vilja och kanske till och med själv upplever att det vill. I Sverige säger lagen att en äldre tonåring eller en vuxen aldrig får göra något sexuellt med ett barn som är under 15 år. Lagen är till för att skydda och gäller till exempel inte om två 14-åringar gör något sexuellt med varandra för att de vill. Detsamma gäller om man är nära i ålder. En person kan till exempel vara 16 och en 14 år. Då bedöms situationen från fall till fall beroende på omständigheterna.

De flesta sexuella övergrepp sker hemma. Därefter i andra nära relationer, speciellt där det finns någon form av beroendeställning och/eller någon form av verklig eller upplevd över- och underordning.

Var det verkligen ett övergrepp?

Alla som är minst 15 år har juridisk rätt att bestämma om, när och hur de vill ha sex, så länge det inte rör sig om någon form av tvång och utnyttjande. Svensk idrott strävar inte efter att överbeskydda och hindra ungdomars sexuella utveckling och debut. Det handlar om att sexualitet ska bygga på ömsesidighet, den enes frihet får inte leda till den andres ofrihet.

Ibland kan det kännas svårt att visa att man ångrat sig, man kan uppleva det som att man borde fortsätta om man börjat. Men man har alltid i alla situationer rätt att ångra sig. Båda ska vilja samma sak, samtidigt. Annars är det inte ömsesidigt. Att ha sex mot någons vilja är att utsätta den personen för ett sexuellt övergrepp.

Vem gör sig skyldig till sexuella övergrepp?

Många övergrepp mot barn och ungdomar avslöjas aldrig. Därför vet vi inte tillräckligt om hur de som förgriper sig på barn och ungdomar fungerar. Det

mesta av den kunskap som finns bygger på de övergrepp som kommit fram och på de förövare som åkt fast.

Det här är vad man vet hittills: Förövaren är ofta någon som barnen känner väl. Det kan vara en förälder, styvförälder, en annan släkting, en lärare, tränare, kusin eller vän till familjen. Ibland, men mera sällan, är det en helt främmande person.

De flesta övergrepp görs av män. I ungefär tio procent av fallen är det kvinnor som är förövare. En del förgriper sig bara på pojkar eller bara på flickor, medan andra är intresserade av både könen. Somliga förövare är helt inriktade på barn och ungdomar, andra har sexuella kontakter med både barn och vuxna. Omkring en tredjedel av alla sexuella övergrepp mot barn begås av andra barn eller ungdomar.

4. Svensk lag om några sexuella brott:

Våldtäkt: Den som genom våld eller hot tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller att otillbörligt utnyttja att personen på grund av medvetlöshet, sömn, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i ett hjälplöst tillstånd.

Ett brott som anses som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i högst fyra år. Ett brott som anses grovt, döms för våldtäkt till fängelse i lägst fyra och högst tio år. (Brottsbalken kapitel 6 § 1).

Sexuellt tvång: Den som, i annat fall än som avses i 1 §, genom olaga tvång förmår en person att företa eller tåla en sexuell handling, döms för sexuellt tvång till fängelse i högst två år. Ett brott som anses som grovt, döms för grovt sexuellt tvång till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. (Brottsbalken kapitel 6 § 2).

Sexuellt utnyttjande: Den som förmår en person att företa eller tåla en sexuell handling genom att allvarligt missbruka att personen befinner sig i beroendeställning till gärningsmannen döms för sexuellt utnyttjande av person i beroendeställning till fängelse i högst två år. Ett brott som anses som grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. (Brottsbalken kapitel 6 § 3).

Våldtäkt mot barn: Den som har samlag med ett barn under femton år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år. Detsamma gäller den som begår en gärning som avses i första stycket mot ett barn som fyllt femton men inte arton år och som är avkomling till gärningsmannen eller

står under fostran av eller har ett liknande förhållande till gärningsmannen, eller för vars vård eller tillsyn gärningsmannen skall svara på grund av en myndighets beslut. Ett brott som anses som grovt, döms för grov våldtäkt mot barn till fängelse i lägst fyra och högst tio år. (Brottsbalken kapitel 6 § 4).

Sexuellt övergrepp mot barn: Den som genomför en annan sexuell handling än som avses i 4 och 5 § med ett barn under femton år, eller med ett barn som fyllt femton men inte arton år och som gärningsmannen står i ett sådant förhållande till som avses i 4 § andra stycket, döms för sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i högst två år. Är brottet grovt, döms för grovt sexuellt övergrepp mot barn till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. (Brottsbalken kapitel 6 § 4).

Utnyttjande av barn för sexuell posering: Den som främjar eller utnyttjar att ett barn under femton år utför eller medverkar i sexuell posering, döms för utnyttjande av barn för sexuell posering till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma gäller den som begår en sådan gärning mot ett barn som fyllt femton men inte arton år, om poseringen är ägnad att skada barnets hälsa eller utveckling. Är brottet grovt, döms för grovt utnyttjande av barn för sexuell posering till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. (Brottsbalken kapitel 6 § 8)

Sexuellt ofredande: Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, sexuellt berör ett barn under femton år eller förmår barnet att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd, döms för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma gäller den som blottar sig för någon annan på ett sätt som är ägnat att väcka obehag eller annars genom ord eller handlande ofredar en person på ett sätt som är ägnat att kränka personens sexuella integritet. (Brottsbalken kapitel 6 § 10).

Grooming: Den som, i syfte att mot ett barn under femton år begå en gärning för vilken straff föreskrivs i 4, 5, 6, 8 eller 10 §, träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande samt därefter vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande kommer till stånd, döms för kontakt med barn i sexuellt syfte till böter eller fängelse i högst ett år. (Brottsbalken kapitel 6 § 10a)